

„A jó nemzeti történetírás valójában nemzetközi történelem”

Interjú Peter S. Onuf amerikai történészprofesszorral

Peter S. Onuf történész, az egyesült államokbeli Virginiai Egyetem emeritus professzora. Kutatási területe az Egyesült Államok történelmének korai időszaka, különös tekintettel Thomas Jefferson munkásságára, valamint az alkotmányozási időszakra. Oktatott a Columbia Egyetemen (USA) és az Oxfordi Egyetemen (Nagy-Britannia) is. Pályafutása során mindig fontosnak tartotta a történelmi kutatások eredményeinek szélesebb körben történő népszerűsítését, akár betelefonálás rádióműsorban is szerepelt már. Legfontosabb munkái: The Origins of the Federal Republic: Jurisdictional Controversies in the United States, 1775–1787. (1983), Jefferson’s Empire: The Language of American Nationhood. (2000). The Mind of Thomas Jefferson (2007).

Először pályája kezdetéről kérdezzük. Mikor és milyen hatások eredményeként határozta el, hogy történész lesz? Játszott ebben valamilyen szerepet családi háttere?

Értelmiségi családból származom. Nagypám az Orosz Birodalomból emigrált Zürichben keresztül az Egyesült Államokba, ahol kiváló neurológus, Freud korai követője vált belőle. Édesapám gépészmérnök professzor volt, két bátyám pedig doktori fokozatot szerzett (biológiából és politikatudományból). Két könyvet írtam Nick nevű bátyámmal közösen, aki a nemzetközi tanulmányok konstruktivista iskolájának meghatározó alakja. Nem volt kérdéses, hogy én és bátyáim felsőfokú tanulmányokat fogunk folytatni, de annyiban különbözünk egymástól, hogy eltérő szakterületeket választottunk.

Egyetemi tanulmányai döntő részét – a doktori képzést is beleértve – a baltimore-i Johns Hopkins Egyetemen végezte, ahol a korai amerikai történelem egyik legismertebb szakembere, Jack P. Greene volt a mentora. Elárulná, hogy miként hatott ő a történelemtől alkotott felfogására?

Jack Greene kivételes mentor volt. Amikor 1965-ben egy mesterszakos szeminárium alapszakos hallgatójaként először látogattam az óráját, lenyűgözött, hogy milyen rendkívüli mértékben ismeri a gyarmati kori angol-amerikai történelmet, ami általában az Egyesült Államok történetének egyik legizgalmasabb szakterülete. A gyarmati kori történelemmel való foglalkozás – a korai európai történelemre vonatkozó legjobb munkák újabb kérdésfelvetéseinek és módszereinek alkalmazásával – képessé tette művelőit arra, hogy túllépjenek az amerikai történelem szinte mitikus, az amerikai kivételességet hangoztató uralkodó narratíváján. Akkoriban a társadalomtudományos történetírás (vagy „új társadalomtörténet”) volt népszerű, s ennek Jack volt az egyik legsikeresebb képviselője. Az én munkámra azzal hatott, hogy a társadalom-, az eszme- és a kultúrtörténeten keresztül mindenhez analitikus módon közelített. Az életrajz- és eseménytörténet-írás sohasem érdekelte, és én mindaddig követtem is a példáját, míg Thomas Jefferson be nem lépett az érdeklődési körömbe.

Pályája kezdetén az amerikai szövetségi állam kialakulásával foglalkozott. Miért fordult a figyelme e téma felé?

Jack Greene szerzett nekem egy munkát: kutatásokat kellett folytatnom a tagállamok nyugati földekre vonatkozó igényeiről, mégpedig a part menti olajkészletekre vonatkozó jogokról folytatott bírósági eljáráshoz kapcsolódóan, amelyből a U.S. kontra Maine állam közti per keletkezett (1975). Sajnos az az érvelésünk, miszerint a tagállamok eredeti szuverenitásuk birtokában lemondtak ugyan a nyugati területekre vonatkozó igényeikről, de sohasem adták fel a part menti területekre vonatkozó joghatóságukat, nem bizonyult meggyőzőnek. Mindez viszont felkeltette az érdeklődésemet a szövetségi államrendszer/föderalizmus iránt. Szerencsémre Nick bátyám akkoriban nemzetközi jogra és szervezetekre specializálódott, és rendszeresen beszélgettünk közös érdeklődési területeinkről – ez teremtett alapot későbbi együttműködésünkhöz. Amikor posztgraduális tanulmányaimat folytattam, Nick Washingtonban a Georgetown és az American Universityt tanított.

Pályája nagyobbik felében Thomas Jeffersonnal foglalkozott, hiszen 1989-ben kinevezték a University of Virginia Thomas Jefferson Memorial Foundation professzorává. Hogyan került ebbe a pozícióba, és miért döntött úgy, hogy Jefferson-kutató lesz?

Szerencsés voltam, hogy egyáltalán munkát kaptam, amikor a Johns Hopkins Egyetemen megszereztem a doktori fokozatot 1973-ban. A University of Californiát (San Diego), a Columbiát, a Worcester Polytechnic Institute-ot és a Southern Methodist University-t érintő megállók után meghívtak, hogy pályázzak a virginiai állásra. Bár a föderalizmussal kapcsolatban – különösen az Egyesült Államok nyugati földekre vonatkozó politikáját illetően – foglalkoztam már Jeffersonnal, sohasem gondoltam, hogy „Jefferson-kutató”, azt pedig különösen nem, hogy bármiféle „biográfus” leszek. Mi, történészek nem csupán tanulmányozzuk, hanem át is éljük a véletlent, amit másként vakszerencsének is nevezünk.

Most, hogy majdnem harminc éven át kutatta Thomas Jefferson életét és munkásságát, miként látja a harmadik elnök szerepét az amerikai és a világtörténelemben?

Természetesen szakmai tekintetben érdekemben áll azt hangoztatni, hogy Jefferson világtörténelmi jelentőségű alak volt. S mivel jómagam Új-Angliából származom, e nagy virginiai rabszolgatartó régió demokratikus bizonyítványára vonatkozó neo-föderalista szkepszissel felvértezve mindig kritikusan és némileg lekicsinylően viszonyultam hozzá. Vagyis úgy vélem, hasznosan töltöttem az időt, amikor megpróbáltam megérteni Jeffersont. Azt mondhatom, hogy – jó és rossz értelemben véve is – több megérteni való van benne, mint ahogyan azt általában gondolják. Lehet, hogy karrierem ezen előrehaladott pontján az, hogy képtelen vagyok elszakadni Jeffersontól (higgyék el nekem, megpróbáltam), egyfajta „megfutamodásnak” tűnhet. Ám attól tartok, addig fogok gondolkodni róla, míg meg nem szűnök gondolkodni.

Több könyvét is történész vagy nem történész társszerzőkkel jegyezte. Miért tekinti olyan fontosnak a kollektív munkát?

Adhatnék valami emelkedett magyarázatot, például a szakterületek és diszciplínák közötti hidak építésének fontosságára vonatkozóan. A valódi magyarázat azonban nagyon egyszerű: az együttműködés képessé tesz arra, hogy jó és szeretett barátokkal töltssem az időt, s a kettő között nincs különbség. Olyan dolgokat ismernek és tudnak, amiket én nem, nagyszerű velük dolgozni és velük lenni, még akkor is, ha nem értünk egyet, ami egyébként nagyon ritkán fordul elő.

Őn nemcsak kiváló történész, hanem nagy hatású egyetemi oktató is. Mik voltak egyetemi oktatóként a legfontosabb céljai, és van-e valamilyen sajátos tanítási módszertana?

Legbüszkébb a mentori munkámra vagyok, ami az együttműködés egy másik formáját jelenti. Fennáll annak a veszélye, hogy mi, tudósok túlságosan is komolyan vesszük magunkat, de *sohasem* vehetjük a diákjainkat elég komolyan. Tanárként az jelenti a kihívást számomra, hogy a lelkes odaadás modelljét képviseljem, bármiről, illetőleg bárkihez vagy bárkivel beszéljek is. Küzdelembe került, de megtanultam legyőzni a saját szereplésemmel kapcsolatos aggodalmaimat, és megtanultam leírt szöveg, vázlat vagy jegyzetek nélkül előadni. Az alábbi „módszert” hirdetem a diákjaimnak: gondolkozz, amikor beszélsz, tartsd ébren magadban az érdeklődést, fókuszálj a közönségedre.

Őn ma is az International Center for Jefferson Studies (Nemzetközi Jefferson Tanulmányi Központ, Charlottesville, Virginia) munkatársa. Miért tekinti fontosnak a korai amerikai történelem és a Jefferson tanulmányok „nemzetköziesítését”, és hogyan látja ebben a nem amerikai szakemberek szerepét?

Nagy kiváltságnak tekintem, hogy együtt dolgozhattam néhány olyan külföldi tudóssal, akik az ICJS-be jöttek. Nagy hatással volt rám, hogy Amerika igazán elsőrangú történészeivé válhatnak. Tulajdonképpen megmutatták, hogy valódi előnnyé is válhat az, ha valaki *nem* amerikai. A kozmopolita Jefferson megközelíthető és vonzó alak a külföldi tudósok számára. Nagyon sokat tanultam tőlük.

Mindig fontosnak tekintette a jó történetírást népszerűsítését, s azt is tudjuk, hogy résztvevője egy amerikai történelemmel foglalkozó rádióműsornak. Miért tekinti ezt a tevékenységet olyan fontosnak?

Nemrég visszavonultam a *BackStory with the American History Guys* (Háttértörténetek az amerikai történész pasikkal) elnevezésű rádióműsorból, amelynek Ed Ayers és Brian Balogh még mindig sztárjai, újabban pedig Joanne Freeman és Nathan Connolly is szerepelnek benne. A műsor Andrew Wyndhamnek, a Virginia Foundation for Humanities (Virginia Alapítványa a Humán tudományok Támogatására) munkatársának szellemi gyermeke. Élvezet volt ezzel a csapattal dolgozni. Sohasem gondoltam, hogy a különböző szakterületek valóban legjobb történelmi teljesítménye ilyen lelkes hallgatóságra számíthat. Nem kellett (és nekik sem kell) cinkos módon a legkisebb közös nevezőre törekedni vagy egyszerűsíteni azzal a témával kapcsolatban, amiről beszélünk (és amiről beszélnek). Sikerünk kulcsa az, hogy nagyszerű mulatságot jelentett számunkra az együttes munka. Újból nagy témámnál, az együttműködésnél vagyunk!¹

¹ Edward Lynn Ayers történész, kutatási területe az Egyesült Államok 19. századi története. Legfrissebb munkái a polgárháborúhoz és a háború utáni amerikai délhez kapcsolódnak. 2007 és 2015 között a Virginia Állam-beli Richmondi Egyetem rektoraként is tevékenykedett. 2013-ban Barack Obamától, az Egyesült Államok akkori elnökétől megkapta a Nemzeti Bölcsészettudomány Érdemérmét (National Humanities Medal). 2003-ban a Carnegie Alapítvány az Oktatás Fejlesztéséért az Év Professzorának választotta. Brian Balogh a Virginiai Egyetem történészprofesszora, érdeklődési területe az Egyesült Államok 20. századi politikatörténete, az ökotörténelem, illetve a tudomány- és technikatörténet. Több, oktatásért adományozott díj kitüntetettje. Joanne B. Freeman történészként az amerikai forradalom és történelem korai időszaka politika történetének és politikai kultúrájának a kérdéseit kutatja. Tevékeny szerepet vállal a szakma legfrissebb kutatási eredményeinek népszerűsítésében, szakértőként több ízben közreműködött történelmi dokumentumfilmek készítésében, kiállítások rendezésében, középiskolai történelmi tanárok számára szervezett továbbképzésekben. Számos rangos kitüntetés tulajdonosa. Nathan Connolly fő kutatási területe a rasszizmus,

Hogyan látja a nemzeti történelem és a tágabb értelemben vett nemzetközi/egyetemes történelem viszonyát?

Nem „viszonyról” van itt szó. A jó nemzeti történetírás *valójában* nemzetközi történelem. A nemzetállami forma történelmileg csak a „világot” alkotó államok kontextusában értelmezhető. A történészek számára a nagy áttörést a nemzet „kigondolt”, társadalmilag konstruált jellegének felismerése jelentette. A nemzetállamokat nem lehet maguktól értetődőnek tekinteni: létrejönnek és szét is tudnak esni, és el tudnak „bukni”.

2017-ben ünnepeljük az Egyesült Államok alkotmánya létrejöttének 230. évfordulóját. Milyen relevanciája van mindennek napjaink politikai vitáira vonatkozóan?

Az Alkotmány az, amivé mi tesszük. Rá fogunk jönni, hogy valójában mit is jelent nekünk mint népnek a Trump-kormányzat időszakában. A jó hír most az, hogy az amerikaiak készülségben vannak: sokan megértették, hogy valójában mennyire sérülékeny az Alkotmány és a jog uralma, és megmozdultak, hogy megvédjék. A rossz hír az, hogy az amerikai politika mélységesen megosztott, és egyetlen rendszer sem maradhat fenn hosszabb távon az alapvető elvekre vonatkozó széles körű konszenzus nélkül, s ez különösen igaz egy magát demokratikusnak valló rendszerre. Mindannyiunknak sok szerencsét kívánok!

2012-ben nyugdíjba vonult, de most is nagyon aktív. Melyek a jövőre vonatkozó tervei, és mivel tölti idejét?

Feleségem, Kristin azt mondja, hogy *nem* is vonultam nyugdíjba, de gondolkodnom kellene róla! Nincsenek ambiciózus terveim, de nem kétséges, hogy elfogadom jó barátaim megkeresését, ha arra invitálnak, hogy beszéljek, írjak és együttműködjek velük. Rájöttem, hogy számomra mekkora kiváltságot jelent, hogy továbbra is olyan sok lehetőségem van arra, hogy hallassam a hangomat. Bízom benne, hogy nem fogok ezzel visszaélni.

2017. április

A beszélgetést készítették: LÉVAI CSABA és VAJDA ZOLTÁN

politika és kapitalizmus metszéspontjai, különös tekintettel a 20. századi amerikai épített környezetre, valamint a polgárjogok és a tulajdonjog összefüggéseire. Rendszeresen szerepel különféle történelmet népszerűsítő fórumokon, televízió- és rádióműsorokban.